

УДК 81'373.612.2:82-92.821.111

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.38>

СОЦІОМОРФНА МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ

Хорошун Ольга Олександрівна

викладач кафедри англійської мови та прикладної лінгвістики

Навчально-наукового інституту іноземної філології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, Україна

На даному етапі розвитку лінгвістичного знання наукові розвідки характеризуються загальною спрямованістю на дослідження та опис вербалізованих фрагментів картин світу через аналіз мовних одиниць, що їх репрезентують. Вивчення особливостей об'єктивної концепції допомагає специфікувати сприйняття навколишнього світу носіями тієї чи іншої мови.

У контексті сучасних мовознавчих досліджень концептуальна метафора, як продуктивний інструмент концептуалізації та вербалізації знань, викликає не аби який інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців, про що свідчить низка різноманітних наукових робіт об'єктом дослідження яких є концептуальна метафора.

У запропонованій статті висвітлюється питання метафоричної репрезентації концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ. Увага зосереджена на соціоморфних метафорах, які моделюють дійсність крізь призму різноманітних соціальних сфер життя людини і, власне, є різновидом антропоморфної метафори. Матеріалом дослідження обрано тексти американської газетної публіцистики (2001 – 2021 рр.) присвячених питанню Ісламського світу та його взаємодії із Західним світом у цілому і США зокрема. У ході наукової розвідки нам вдалося виокремити такі соціоморфні метафоричні моделі: «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ЗЛО», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ТЕАТР», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ СПОРТ», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ВІЙНА», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ АЗАРТНА ГРА» та «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ БІЗНЕС».

Виявлення значної кількості соціоморфних метафор у текстах американської газетної публіцистики дозволяє нам стверджувати, що автори опублікованих матеріалів висвітлюють питання Ісламського світу, який і до сьогодні залишається незрозумілим і невідомим соціальним явищем, використовуючи терміни тих сфер людського життя, з яким людина знайома і зустрічається у своїй повсякденній діяльності, тим самим формуючи певний метафоричний образ у свідомості.

Ключові слова: концепт, концептуальна метафора, соціоморфна метафора, метафорична модель, американська газетна публіцистика

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Цікавість науковців до питання метафоричності мови сягає ще часів Аристотеля. У кінці ХХ – на початку ХХІ століть, зі становленням когнітивно-дискурсивної парадигми, метафору почали розглядати не лише як засіб виразної мови, а й як продуктивний інструмент концептуалізації та вербалізації понять, про що свідчить низка різнопланових наукових розвідок об'єктом дослідження яких є концептуальна метафора (КМ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мовознавстві засновниками теорії КМ вважають американських лінгвістів Дж. Лакоффа та М. Джонсона. У своїй роботі "Metaphors We Live By" дослідники вдало обґрунтовують своє твердження про те, що КМ є невід'ємною частиною людського мислення, вона сама створює дійсність, а не відображає (Lakoff, 2003). Подальшу розробку теорії КМ можна простежити у наукових розвідках

А. П. Чудінова, який запропонував типологію КМ виокремивши антропоморфну, природоморфну та артефактну метафори (Чудінов, 2001, с. 47). Низка робіт присвячена функціонуванню КМ у різних дискурсах, серед них дослідження КМ у рекламному дискурсі США (Македонова, 2015), вивчення метафоричних засобів вербалізації концепту ПОЛІТИКА у англійському масмедійному дискурсі (Васильєва, 2009), С. Мойсеєнко розглядає метафору у комп'ютерному дискурсі (Мойсеєнко, 2012) тощо.

Основну мету запропонованої наукової розвідки вбачаємо у дослідженні соціоморфної метафори як засобу вербалізації концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ у текстах американської газетної публіцистики (АГП) присвячених проблематиці ісламу. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: узагальнити знання щодо КМ та дати визначення соціальної метафори; проаналізувати та проілюструвати метафоричні моделі, що об'єктивують концепт ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ в АГП.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Соціоморфна метафора є різновидом антропоморфної і моделює дійсність подібно до різноманітних життєвих сфер соціуму (Чудинов, 2001), що дозволяє приховано висвітлити складне соціальне питання чи показати його з іншого боку уникаючи упереджень.

У сучасному світі іслам як соціальне явище є не лише універсальною релігійною системою, а й модель ідеальної організації суспільства (Добав, 2002, с. 9), що зумовлює використання в текстах АГП метафоричних моделей з початковою вихідною областю соціум.

Серед соціоморфних метафоричних моделей, що функціонують у текстах АГП присвячених питанню ісламського світу ми виділили наступні: «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ТЕАТР», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ БІЗНЕС», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ЗЛО», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ВІЙНА», «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ АЗАРТНА ГРА» та «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ СПОРТ». Розглянемо детально кожну із виділених моделей.

Метафорична модель *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ТЕАТР*, чи «театральна метафора» широко використовується у ЗМІ для зображення різноманітних сфер людської діяльності, що дає змогу пояснити незрозумілі соціальні явища, крізь призму зрозумілих для аудиторії понять.

У рамках театральної метафори стосунки між Заходом та Ісламським світом багато в чому нагадують театральну виставу, де сторони визначаються як актори, які грають відведені їм ролі:

(1) *The extremists later broke away to form Ansar alShariah, the militant group that played a role in the death of the American ambassador, J. Christopher Stevens (Qatar's Support of Islamists Alienates Allies Near and Far, 2014).*

Крім того, у проаналізованих текстах АГП ісламської проблематики широко використовуються позначення жанрів та елементів вистави, а місця де відбулися терористичні акти скоєні представниками Ісламського світу презентуються як сцена чи арена для вистави.

(2) *While the hostage drama was still unfolding at the Lindt Chocolate Caf? in Sydney... (Why don't more moderate Muslims denounce extremism?, 2015).*

(3) *But enough holes have been poked in standard catastrophe scenarios (by, for example, Paul Pillar, former deputy chief of the C.I.A.'s counterterrorism center) without much reducing the grip these scenarios have on people's minds that you have to wonder whether our fears are grounded in something other than pure reason (Kurdish gains over militants at Syrian border spur warnings from Turkey, 2015).*

(4) *The country has been the scene of several terrorist attacks in recent years (A Necessary Response to ISIS, 2014).*

Отже, метафорична модель «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ТЕАТР» доволі поширена в дискурсі АГП.

Висвітлюючи події пов'язані з Ісламським світом у АГП використовується доволі різноманітна палітра метафор. Регулярно зустрічаються метафоричні номінації з понятійною сферою «війна», так в досліджуваних матеріалах присутні метафори воєнних дій:

(5) *Then the Taliban laid siege the West (In ISIS, the Taliban Face an Insurgent Threat of Their Own, 2021).*

Іслам порівнюється з різноманітними видами зброї та війни:

(6) *Now, for a Muslim holy warrior to see his attacks as revenge runs counter to Pipes's longstanding claim that Islamic holy war is about attack, not counterattack (The Myth of Modern Jihad, 2010).*

Варто зазначити, що в АГП мова про Ісламський світ піднімається переважно у зв'язку з військовими діями, терористичними актами або іншими видами агресії, порівняння ісламського світу з війною практично не відбувається.

Метафоричні моделі *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ АЗАРТНА ГРА* і *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ СПОРТ*, що постійно перетинаються, поширені в найрізноманітніших комунікативних сферах, що пов'язані з особливою роллю гри і спорту в людській діяльності. Сказане повною мірою відноситься і до дискурсу АГП, серед домінантних моделей якого виділяється уявлення подій і взаємодії ісламського світу та Заходу як гри або спортивного змагання. Так, тероризм порівнюється зі спортивним змаганням:

(7) *Terrorism in the Muslim World: endgame not threatens us all (Faith and Terrorism in the Muslim World, 2003).*

(8) *[...] and the USA will lose positions in the Persian Gulf, which have lost none of their significance on the international power chessboard (Faith and Terrorism in the Muslim World, 2003).*

Переплетіння метафоричних номінацій з понятійним сферами «азартна гра» та «спорт» відображається у використанні метафор з позначенням гравців, фаворитів, лідерів та аутсайдерів змагання:

(9) *And some of the central players of those days have returned to take on supporting roles in the shadow war (Secret Assault on Terrorism Widens on Two Continents, 2010).*

(10) *In the interview with CNN's Fareed Zakaria, recorded last week, the president said he's trying not to give terrorists more credit than they*

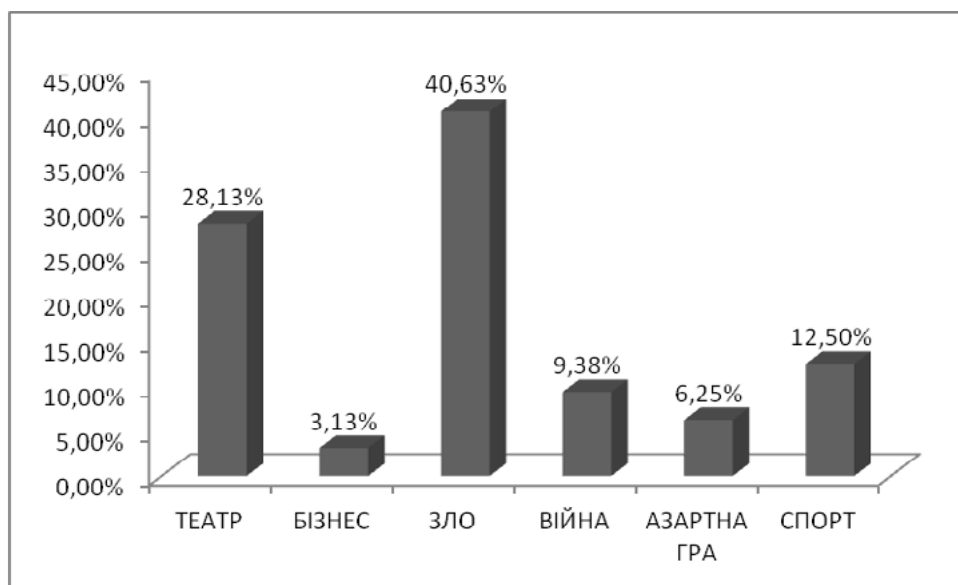

Рис. 1 Відсоткове співвідношення моделей соціальної метафори на позначення концепту *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ*, %

deserve (Obama says terrorists not motivated by true Islam, 2015).

Отже, спортивна тематика є універсальним засобом для метафоричного переосмислення дійсності. Стосунки між США та Ісламським Світом у дискурсі АГП зображуються спортивно-ігровими з елементами суперництва, що проявляється як безперервний поєдинок між Заходом та Сходом.

Для багатьох американців зв'язок ісламу і тероризму став очевидним після трагедії 11 вересня 2001 р. З цього часу пріоритетом зовнішньої політики США стала війна з тероризмом. Метафорична модель *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ ЗЛО* відображає непохитне бажання політичного керівництва США знищити велику ультрарадикальну ісламську терористичну організацію, лідери якої заявляють, що виконують волю Аллаха.

(11) Nine years ago today, we saw the world stand still. We saw the innocence of a nation crumble to the ground. We saw the face of evil form in plumes of smoke and ash. It was Sept. 11, 2001 (A Lesson From 9/11, 2010)

Метафоричними номінаціями у сфері бізнесу переважно позначаються військові дії, що відбуваються в Персидській Затоці, та терористичні акти, що відбуваються в США та країнах Європи:

*(12) Then again, terrorism is a selfdramatizing, grandstanding **business**, and there's no reason*

to think this particular piece of theater isn't true to Shahzad's interior monologue (The Myth of Modern Jihad, 2010).

Таким чином, в обраній вибірці виявлено 32 соціальні метафори на позначення концепту *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ*, 40,63% з яких окреслюють досліджуваний концепт, як зло. Другою за частотою використання (28,13%) є метафорична модель *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – це ТЕАТР*. При цьому використання в дискурсі АГП при описі *ІСЛАМСЬКОГО СВІТУ* спортивних метафор зустрічається лише у 12,5% соціоморфних метафор, метафоричні номінації з понятійною сферою «війна» зустрічаються у 9,38% соціальних метафор. Найменш використовуваними метафоричними моделями виявилися, «*ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ АЗАРТНА ГРА*» та «*ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ – ЦЕ БІЗНЕС*» які зустрічалися лише у 6,25% та 3,13% відповідно, серед усіх виявлених соціоморфних метафор.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на підставі проаналізованого матеріалу ми можемо стверджувати, що у текстах АГП концептуальна метафора доволі продуктивний засіб об'єктивації концепту *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ*. У подальших наших дослідженнях вбачаємо доцільним проаналізувати метафоричну вербалізацію зазначеного концепту у текстах американської документальної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва М.О. Метафорична вербалізація концепту *ПОЛІТИКА* крізь призму концептуальної царини *КУХНЯ* (на матеріалі сучасного англомовного масмедійного дискурсу). *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2009. Вип. 58. С. 20–24.
2. Добаєв І.П. Исламский радикализм: социально-философский анализ : отв. редактор А.В. Малашенко. Ростов на Дону : Издательство СКНЦ ВШ, 2002. 120 с.
3. Македонова О. Д. Концептуальна метафора у сучасному рекламному дискурсі США. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна.. 2015. Вип. 58. С. 107-109.
4. Мойсеєнко С. М. Метафора та метонімія як лексичні засоби творення образності мови в комп'ютерному дискурсі. *Збірник наукових праць. Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Випуск 26. Острого, 2012, с. 219
5. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991 – 2000). Екатеринбург, 2001. 238 с.
6. Lakoff G. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press, 2003. 306 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. A Lesson From 9/11 URL: <http://www.nytimes.com/2010/09/11/opinion/11blow.html?ref=terrorism> (дата звернення: 26. 05. 2022)
2. A Necessary Response to ISIS URL: <https://www.nytimes.com/2014/08/25/opinion/a-necessary-response-to-isis.html> (дата звернення: 26. 05. 2022)
3. Faith and Terrorism in the Muslim World URL: <https://www.nytimes.com/2003/04/06/books/faith-and-terrorism-in-the-muslim-world.html> (дата звернення: 26. 05. 2022)
4. In ISIS, the Taliban Face an Insurgent Threat of Their Own URL: https://www.washingtonpost.com/world/asia-pacific/taliban-policing-isis-afghanistan/2021/10/18/7e3dce46-26a7-11ec-8739-5cb6aba30a30_story.html (дата звернення: 26. 05. 2022)
5. Kurdish gains over militants at Syrian border spur warnings from Turkey URL: <https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-turkey-kurds-20150623-story.html> (дата звернення: 26. 05. 2022)
6. Obama says terrorists not motivated by true Islam URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2015/feb/1/obama-says-terrorists-not-motivated-true-islam/> (дата звернення: 26. 05. 2022)
7. Qatar's Support of Islamists Alienates Allies Near and Far URL: <https://www.nytimes.com/2014/09/08/world/middleeast/qatars-support-of-extremists-alienates-allies-near-and-far.html> (дата звернення: 26. 05. 2022)
8. Secret Assault on Terrorism Widens on Two Continents URL: http://www.nytimes.com/2010/08/15/world/15shadowwar.html?_r=1&ref=theshadowwar&pagewanted=all (дата звернення: 26. 05. 2022)
9. The Myth of Modern Jihad URL: opinionator.blogs.nytimes.com/2010/06/29/the-myth-of-modern-jihad/?_php=true&_type=blogs&_r=0 (дата звернення: 26. 05. 2022)
10. The Myth of Modern Jihad URL: [HTTPS://OPINIONATOR.BLOGS.NYTIMES.COM/2010/06/29/THE-MYTH-OF-MODERN-JIHAD/](https://OPINIONATOR.BLOGS.NYTIMES.COM/2010/06/29/THE-MYTH-OF-MODERN-JIHAD/) (дата звернення: 26. 05. 2022)
11. Why don't more moderate Muslims denounce extremism? URL: <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2015/01/02/why-dont-more-moderate-muslims-denounce-extremism/> (дата звернення: 26. 05. 2022)

REFERENCES

1. Vasylyjeva, M.O. (2009). Metaforychna verbalizacija konceptu POLITYKA krizj pryзму konceptualnojji caryny KUKhNJa (na materiali suchasnogho anghlomovnogho masmedijnogho dyskursu) [Metaphorical verbalization of the concept of POLITICS through the prism of the conceptual sphere of KITCHEN (on the material of modern English media discourse).] *Bulletin of Kharkiv V.N. Karazin National University*. Vol. 58. pp. 20–24 [in Ukrainian].
2. Dobaev, I.P. (2022). Islamskiy radikalizm: sotsial'nofilosofskiy analiz : otv. redaktor A.V. Malashenko.[Islamic radicalism: socio-philosophical analysis: ed. A.V. Malashenko.] Rostov na Donu : SKNTs VSh. 120 p [in Russian].
3. Makjedonova, O. D. (2015). Konceptualjna metafora u suchasnomu reklamnomu dyskursi SShA. [Conceptual metaphor in modern advertising discourse of the USA] *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Philological*. Vol. 58. pp. 107-109 [in Ukrainian].
4. Mojsejenko, S. M. (2012). Metafora ta metonimija jak leksychni zasoby tvorennja obraznosti movy v komp'juter-nomu dyskursi [Metaphor and metonymy as lexical means of creating the imagery of language in computer discourse]. *Collection of scientific works. Philological series*. Vol. 26. Ostroh. 219 p [in Ukrainian].
5. Chudinov, A. P. (2001). Rossiya v metaforicheskom zerkale: kognitivnoe issledovanie politicheskoy metafory (1991 – 2000). [Russia in a Metaphorical Mirror: A Cognitive Study of Political Metaphor (1991 - 2000)]. Yekaterinburg. 238 p [in Russian].
6. Lakoff, G. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press. 306 p.

ILLUSTRATIVE MATERIALS

1. A Lesson From 9/11 Retrieved from: <http://www.nytimes.com/2010/09/11/opinion/11blow.html?ref=terrorism> (accessed: 26. 05. 2022)
2. A Necessary Response to ISIS Retrieved from: <https://www.nytimes.com/2014/08/25/opinion/a-necessary-re-sponse-to-isis.html> (accessed: 26. 05. 2022)
3. Faith and Terrorism in the Muslim World. Retrieved from: <https://www.nytimes.com/2003/04/06/books/faith-and-terrorism-in-the-muslim-world.html> (accessed: 26. 05. 2022)
4. In ISIS, the Taliban Face an Insurgent Threat of Their Own. Retrieved from: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/taliban-policing-isis-afghanistan/2021/10/18/7e3dce46-26a7-11ec-8739-5cb6aba30a30_story.html (accessed: 26. 05. 2022)
5. Kurdish gains over militants at Syrian border spur warnings from Turkey. Retrieved from: <https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-turkey-kurds-20150623-story.html> (accessed: 26. 05. 2022)
6. Obama says terrorists not motivated by true Islam. Retrieved from: <https://www.washingtontimes.com/news/2015/feb/1/obama-says-terrorists-not-motivated-true-islam/> (accessed: 26. 05. 2022)
7. Qatar's Support of Islamists Alienates Allies Near and Far. Retrieved from: <https://www.nytimes.com/2014/09/08/world/middleeast/qatars-support-of-extremists-alienates-allies-near-and-far.html> (accessed: 26. 05. 2022)
8. Secret Assault on Terrorism Widens on Two Continents. Retrieved from: http://www.nytimes.com/2010/08/15/world/15shadowwar.html?_r=1&ref=theshadowwar&pagewanted=all (accessed: 26. 05. 2022)
9. The Myth of Modern Jihad. Retrieved from: opinionator.blogs.nytimes.com/2010/06/29/the-myth-of-modern-jihad/?_php=true&_type=blogs&_r=0 (accessed: 26. 05. 2022)
10. The Myth of Modern Jihad. Retrieved from: [HTTPS://OPINIONATOR.BLOGS.NYTIMES.COM/2010/06/29/THE-MYTH-OF-MODERN-JIHAD/](https://opinionator.blogs.nytimes.com/2010/06/29/the-myth-of-modern-jihad/) (accessed: 26. 05. 2022)
11. Why don't more moderate Muslims denounce extremism? Retrieved from: <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2015/01/02/why-dont-more-moderate-muslims-denounce-extremism/> (accessed: 26. 05. 2022)

SOCIOMORPHIC METAPHOR AS A MEANS OF THE CONCEPT OF ISLAMIC WORLD OBJECTIVATION

Khoroshun Olga Oleksandrivna

*EL Lecturer, Department of the English Language and Applied Linguistics,
Educational and Scientific Institute of Foreign Philology
Zhytomyr Ivan Franko State University
40, Velyka Berdychivska Str., Zhytomyr, Ukraine*

At this stage of development of linguistic knowledge, scientific research is characterized by a general focus on the study and description of verbalized fragments of worldviews through the linguistic units analysis that represent them. The study of the objectification peculiarities of concepts helps to specify the perception of the world around the speaker. In the context of modern linguistic research, conceptual metaphor, as a productive tool for conceptualizing and verbalizing knowledge, is of great interest to Ukrainian and foreign scholars, this fact is proved by a variety of scientific studies of conceptual metaphor. The proposed article highlights the issue of metaphorical representation of the concept of the ISLAMIC WORLD. The focus is made on the sociomorphic metaphors, which simulate reality through the prism of various social spheres of human life and, in fact, it is a kind of anthropomorphic metaphor. The material of the research is selected texts of American newspaper articles (2001 - 2021) devoted to the issue of the Islamic world and its interaction with the Western world in general and the United States in particular. In the course of scientific research we managed to single out the following sociomorphic metaphorical models: "ISLAMIC WORLD – IS EVIL", "ISLAMIC – WORLD IS A THEATER", "ISLAMIC WORLD – IS SPORT AND SPORTS GAME" and "ISLAMIC WORLD – IS BUSINESS". The a significant number of sociomorphic metaphors found in the texts of American newspaper articles allows us to say that the authors of the published materials cover the issue of the Islamic world, which still remains unclear and unknown social phenomenon, using the terms of those areas of human life which are familiar and usual for everyday activities, thus forming a certain metaphoric image.

Key words: concept, conceptual metaphor, sociomorphic metaphor, metaphoric model, American mass media.